

Oslo Open, fra trang fødsel til sikkert vårtegn

Når Oslo Open i år gjennomføres for trettende gang er det også 20 år siden første Oslo Open ble gjennomført. Dette stiller grunnlag for feiring, men også for tilbakeblikk, og for første gang skriver vi ned historien som har formet Oslo Open til å bli en av årets viktigste hendelser på kulturkalenderen.

Av Marie Saxeide

Flere krefter dro i samme retning; årene 1998-2000

På slutten av nittitallet var det flere kunstnere i Oslo som uttrykte misnøye over avstanden mellom kunstnere og kunstinstitusjonene. Kunstnerne så seg lei på at de hele tiden var avhengige av kunstinstitusjonene. Det å kunne ta eierskap til egen karriere og utvikling var det mange som ønsket å abonnere på. I større byer som London og Barcelona var åpne atelierdører ut til omverden allerede et kjent format for folk flest. Det ble sett på som et upretensiøst initiativ som var inkluderende for alle

I 1998 viste Henie Onstad kunstsenter en utstilling med unge norske kunstnere arrangert av Unge Kunstneres Samfund (UKS) kalt UKS-biennalen. I en paneldebatt tilhørende UKS-biennalen ble Henie Onstads kurator Gavin Jantjes utfordret på frustrasjonen til de unge uetablerte kunstnere. Miljøet blant de unge kunstnerne ble beskrevet som et miljø med få kommersielle muligheter og enda færre institusjonaliserte

visningsrom som støttet dem med utstillinger. Det ble forespurt om ikke Henie Onstad kunne ha en årlig mønstring som presenterte unge norske kunstnere, men det ble fort avvist da Henie Onstad allerede hadde planer om å internasjonalisere sitt visningsprogram. Det ble likevel ikke Henie Onstad og Jantjes endelig svar: Jantjes utfordret kunstnerne til å ta saken i egne hender. Med sin erfaring fra Whitechapel Gallery i London var han godt kjent med spriket mellom etablert kunstinstitusjon og uetablert ung kunstner. I London forsøkte de å løse dette ved å inkludere de mange kunstnerne som bodde og arbeidet rundt om i distriktet Whitechapel i et arrangement med åpne atelierer som ble kalt Whitechapel Open og senere London Open.

Gjennom et nytt initiativmøte på Kunstneres Hus ble ideen om et Oslo Open lagt frem for 300 oppmøtte kunstnere, hvorav 200 der og da forpliktet seg til å delta. Likevel skulle det ta to år fra ballen begynte å rulle til at Oslo Open ble arrangert første gang i 2000.

Parallelt med dette hadde kunstneren Yngvild Nergaard kommet tilbake til Oslo etter flere år i London og jobbet på Strykejernet kunstscole sammen med Vilde von Krogh, som hadde kommet tilbake etter vel så mange år i Barcelona. Begge to var nyutdannede mens de satt og pratet om de åpne atelierene de hadde vært vitne til i sine respektive storbyer. Det var Vilde von Krogh som kom på ideen om å gjøre noe lignende i Oslo og fikk med seg Yngvild Nergaard på laget.

«Jeg jobbet som helgevakt på UKS på den tiden, så vi løp bort på UKS og spurte om vi ikke kunne få maillisten deres for å komme i kontakt med flere kunstnere. – Da utbrøt Bo Krister [Wallström] som var styrleder på UKS den gang «Det er ikke mulig! Vi prøver jo å gjøre akkurat det samme som dere». Lite visste vi om at resten av kunstmiljøet også prøvde å sette i gang et åpent atelier-initiativ. Men vi fikk mailing-lista og hjelp av en venninne som lagde plakaten for oss.»

- Yngvild Nergaard

Nergaard og von Krogh så for seg et demokratisk lavterskelinitiativ. Ved bruk av eget nettverk og hjemmesnekra plakater ble «Åpne Atelier» arrangert i 1999, hvor 40 kunstnere åpnet dørene inn til sine arbeidsplasser.

Det ble tydelig at flere stemmer i det norske kunstmiljøet satt på tanken om å realisere konseptet om åpne atelier uavhengig av hverandre. Åpne atelier i Oslo ble født ut av en tendens i tiden og året etter ble det andre påtenkte åpne atelierkonseptet satt ut i livet og fikk navnet Oslo Open. Jantjes tanke var at istedenfor å vente på at kunstinstitusjonene skulle komme med assistanse til kunstneren, kunne de heller bidra med en økonomisk tyngde eller andre midler for å få realisert Oslo Open. Fra starten fantes det derfor en styringsgruppe med representanter fra de mer etablerte kunstinstitusjonene (se tidslinjen), for å sikre Oslo Opens synlighet og forankring på den norske kunstscenen.

Lene Kaarem
designet
plakaten for
Åpne Atelier
i 1999.

Oslo Open ble formalisert som en forening stiftet av daværende Oslo Bildende Kunstnere (OBA) og Norske Kunsthåndverkere Stor-Oslo 3. mai 2000. Da var allerede prosjektkoordinator Tiril Schrøder fra UKS i full gang med å planlegge festivalen sammen med Elise Storsveen. Hele tre helger var satt av til festivalen og 275 kunstnere åpnet opp dørene sine for resten av byen. Det ble satt opp gratis busser som fraktet byens publikum rundt til de mindre tilgjengelige atelierene geografisk sett, som for eksempel Ekely.

«Oslo Open kan bli begynnelsen på en tradisjon og et tusenårsskifte burde signalisere starten på noe nytt og annerledes. Dørene til atelierene, galleriene og byens institusjoner er åpne. Mitt håp er at når alt dette er over så forblir de åpne. Hvis kunstnerne i Oslo ønsker at det fortsetter, kan de lære av dette forsøket og lage en enda bedre åpen begivenhet neste gang.»

- Gavin Jantjes fra katalogen 2000

Gavin Jantjes

FOTO: SIRI LEIRA, OSLO KUNSTFORENING

Den trange fødselen 2003-2012

Oslo Open ble ikke umiddelbart gjort om til en biennale slik det var tenkt i starten. Først i 2003 ble det klart for andre utgave av Oslo Open, med over 300 påmeldte kunstnere som åpnet dørene til sine atelier. Marianne Heier og Ida Kierulf stod som prosjektansvarlige for festivalen. I katalogens forord annonserte de et ønsket om å synliggjøre mangfoldet innad i byens kunstproduksjon ved å gi publikum fullt innsyn til kunstfeltet; kritikeren, kuratoren, arkitekten, politikeren og kunsthistorikeren

skulle belyse den prosessen som ligger til grunn for kunsten. I den anledning ble det invitert fem kuratorer (Jesper N. Jørgensen, Helga-Marie Nordby, Caroline Ugelstad, Inger M. Renberg og Marianne Zamecznik) til å kuratere hver sitt prosjekttrom i byens kunstinstitusjoner. Thomas Poulsen, Paul Butler, Sofie Berntsen og Andrea Lange var de involverte kunstnerne. Det ble lagt vekt på at dagens kunstproduksjoner ikke nødvendigvis fant sted i et atelier eller alltid ble presentert i en hvit kube. Kunstproduksjoner kunne vel så gjerne oppstå på nett, i byrommet eller på bussen. I den anledning var det også duket for en litt annerledes busstur hvor bussturene til og fra atelierer ble et rom for visning av kunstprosjekter av kunstnere som Siri Hermansen, G.U.N. og Per Maning, med Oslo Sporveier som samarbeidspartner.

Det gikk hele fire år før tredje utgave av Oslo Open ble et faktum, men i 2007 var 345 kunstnere klare for festival. De to prosjektlederne Matti Lucie Arentz og Hillevi Munthe hadde to mål for denne utgaven: Det ene var å åpne byens kunstrom for kunstnerne selv, med sikte på å skape et sosialt fagtreff med erfaringsutveksling i fokus. Det andre målet var at Oslo Open skulle være enda mer åpent for publikum enn det hadde vært tidligere. Ved å la åpenhet, tilgjengelighet og møter bli nøkkelord kunne man dette året skilte med et stort fokus på det offentlige rom som arbeidsplass.

«Kunstopublikummet i Oslo er veldig typisk gjenkjennelig, så vi ønsket å få kunsten inn i nye typer sammenhenger som offentlige rom for å tilgjengeliggjøre og åpne opp for kunst til et publikum som ikke vanligvis blir eksponert for det.»

- Matti Lucie Arentz

Ved å ta i bruk det offentlige rom kunne Oslo Open gjøre noe for de mange kunstnerne som ville delta men som ikke hadde et atelier. Hele 67 atelierløse kunstnere ble derfor samlet til én felles visning i det som ble kalt for Kunstnerbyen på Tullinløkka med kontaineratelier, tegnet med hjelp av arkitekt Magne Magler Wiggen. Her fikk kunstnerne

ta i bruk et midlertidig atelier og visningsrom midt på Tullinløkka. De midlertidige lokalene ble også brukt som informasjonskontor, møteplass for guidede turer og filmvisning for Oslo Open kunstfilmfestival. Dette pågikk parallelt med Atelieraksjonen, med tidligere leder for BOA, Elisabeth Medbøe, i spissen. Atelieraksjonen var en fagpolitisk kampanje som arbeidet for rimeligere atelierlokaler og flere verkstedsmuligheter for kunstnere. Kontaineratelierne var bare en del av et større satsningsprosjekt i offentlige rom. I likhet med de tidligere årene var Sporveien fortsatt en viktig samarbeidspartner. Denne gangen var det ikke busser som kjørte rundt til atelierer, istedenfor ble det satt ut syv ulike installasjoner på T-banestasjoner og i reklamemontere ved Oslo S. Jumana Manna, Kaja Wright Polmar, Marianne Skjeldal, Hjørdis Kurås, Eirin Støen, Gard Andreas Frantzsen, Øyvind Horvei, Jannik Abel og Åsil Bøthun var kunstnerne som stilte ut i Oslos travleste rom. Oslo Open 2007 ble en storslått begivenhet på 11 dager og det var tydelig at man lærte av de tidligere årene. Åse Kleveland innviet festivalen på Tullinløkka med tale, champagnetårn og rød løper. Aldri før hadde Oslo Open satset så stort på det offentlige rom og gått grundig til verks for å gjøre den enda mer demokratisk. Til og med katalogen ble skrevet på fire forskjellige språk; norsk, engelsk, spansk og arabisk for å demokratisere Oslo Open for folk flest. Dette året ble det registrert over 10 000 besøkende.

Et nytt team tok over stafettpinnen for den fjerde Oslo Open, som gikk av stabelen i september 2009 med 371 påmeldte kunstnere. For første gang fikk Oslo Open et tema – *Forbruk og evighet* – som belyste sammenhengen mellom kunstneriske og sosialpolitiske spørsmål. Åtte kunstprosjekter ble satt ut i det offentlige rom, rundt steder med stor gjennomfart, som ulike T-banestasjoner i Oslo. For prosjektleder Kristina Telfer og teamet var det viktig at bruken av det offentlige rom var basert på festivalens grunntanke fra 2000; å inkludere publikum på en aktiv måte – enten ved å invitere inn i kunstnerens atelier eller å bringe kunsten ut der folk ferdes.

«Vi vil åpne for et blikk bak den institusjonaliserte representasjonen av visuell kunst.»

Kristina Telfer fra forordet i katalogen fra 2009.

Festivalfølelse var også sentral og Månefisken var nøye valgt ut som arena for sosial sammenkomst og dialog. Styreleder Jannicke Iversen la for første gang frem et ønske om at Oslo Open skulle være en årlig samtidskunstfestival.

Det gikk ikke helt som tenkt med Oslo Open som årlig kunstfestival – i hvert fall ikke helt enda. Tone Fjereide ble ansatt som ny prosjektleder for Oslo Open 2011 og Hanne Beate Ueland overtok som styreleder i april 2010. Det var et år preget av økonomiske vanskeligheter hvor styret innså at de ikke kunne drifte den administrasjonen som måtte til for å avvikle Oslo Open. Det ble holdt et medlemsmøte i festsalen i Rådhusgata 19 for å informere om den vanskelige situasjonen, med både økonomisk usikkerhet og utfordringer rundt profesjonalisering og kontinuitet. Responsen uttrykte et klart ønske om å bevare Oslo Open med åpne atelierer som kjernevirksomhet. I årsrapporten for 2011 ble det stadfestet at Oslo Open manglet et kunstnersenter som kunne være en trygghet og en ramme for festivalen.

«Det var veldig vanskelig, jeg følte at vi gikk og stampet mye i årene jeg var med og deltok i de samme diskusjonene om og om igjen. Man kan nesten se på Oslo Open som en lang, tung og trang fødsel.»

- Hanne Beate Ueland

Hanne Beate Ueland satt som en av de lengst-sittende styremedlemmene (2003 – 2011) og hadde god innsikt i Oslo Opens noe kronglete start. Til tross for at Oslo Opens kvalitetsnivå steg for hvert arrangement, hadde festivalen likevel en vaklende fremtid i møte. Styret utarbeidet tre forslag for Oslo Opens fremtid, hvor ett av dem var nedleggelse av Oslo Open, grunnet dårlige rammevilkår. Tone Fjereide gikk med dette av etter at de økonomiske vilkårene nærmest sørget for en nedleggelse av Oslo Open.

Hanne Beate Ueland, tidligere styremedlem og styreleder i Oslo Open gjennom mange år.
FOTO: ELISABETH TØNNESEN, STAVANGER MUSEUM

I 2011 kom Tanja Eli Sæter inn i Oslo Open med det mål om å få Oslo Open opp å stå igjen.

«Jeg hadde akkurat gjennomført kunstprosjektet «Super is As Super Does» i Stockholm og Oslo med 350 ungdommer som fikk tegne og blåse det de ville i glass, med utstilling i begge byer. Super Is ble forgjengeren til BOO! Barnas Oslo Open. Jeg likte godt prosjektledelse og syns ikke at prosjektet Oslo Open virket så umulig å gjennomføre, samtidig som jeg syns det var et bra prosjekt. Så det var sånn jeg kom inn i det, da hadde det ikke blitt arrangert på to år, det hadde vært et veldig langt opphold.»

- Tanja Sæter

Tanja Sæter ble ansatt som prosjektleder i mai 2011 og Oslo Open ble arrangert i september 2011 med 235 påmeldte kunstnere. Isabell Goren bisto som koordinator. Det var fortsatt en tid preget av økonomiske utfordringer, derfor var det full fokus på kjernevirksomheten med gratisbuss fra Rådhuset til de ulike atelierene. Andre arrangementer ble satt på vent. Gjennom å ta et skritt tilbake blåste Tanja Sæter nytt liv i Oslo Open.

Kunstner Tanja Sæter var tidligere prosjektleder for Oslo Open gjennom mange år. I dag driver hun Coast Contemporary.

FOTO: BO MATHISEN, DAGBLADET

I 2012 skjedde det store endringer i organisasjonsstrukturen. Fra å bli eid av 14 medlemsorganisasjoner, ble Billedkunstnerne i Oslo og Akershus (BOA, tidligere OBA) og NK-Stor Oslo stående igjen som eneste eiere. De andre medlemsorganisasjonene som Atelier Nord, Norske Kunsthåndverkere, Astrup Fearnley Museet, UKS, Notam, Nasjonalmuseet, Tegnerforbundet, LNM, SOFT galleri, Kunstneres Hus, Fotogalleriet og OCA ble overført til det som fra da av ble Oslo Opens referansegruppe. Kjetil Nergaard overtok dette året som styreleder etter Linda S. Olsen.

En ny start 2013

Året var preget av det Sæter kalte en stor vårrengjøring og oppgradering. Den sjette utgaven gikk av stabelen i april med 300 påmeldte kunstnere. Fra nå blir Oslo Open arrangert hvert år. En ny nettside ble et viktig verktøy for at publikum skulle kunne gjøre seg bedre kjent med festivalen og for første gang ble det laget et digitalt kart over byens mange atelierer. Et annet grep for å kvalitetssikre Oslo Open var å innføre et krav om at alle kunstnere måtte være organisert i en kunstnerorganisasjon for å delta.

Akkurat som i 2007 ble det signalisert en mangel på kunstneratelierer i byen. Oslo Open belyste dette gjennom en rekke sideprosjekter, blant annet miniatyratelierworkshop ved Astrup Fearnley Museet. Miniatyratelierene ble plassert ut i Oslos offentlige rom som små dukkehus, og ga arrangementet bred pressedekning. Tanken var å gjøre publikum bevisste på hva et atelier var, hvem kunstneren som jobber der var, og hvordan dagens ateliersituasjon var. Utvalgte kunstnere bygget sitt eget drømmeatelier i miniatyrform, Både UKS og BOA ga rom til atelierløse kunstnere som av ulike grunner hadde mistet sitt atelier og ikke kunne delta på Oslo Open som normalt. Andre kunstnere som Hanne Ekkeren, Ellen Grieg og Peter Mohall ble talerør for kunstneres ateliersituasjon gjennom ulike intervju i katalogen.

Oslo Opens sideprogram med fokus på ateliersituasjonen må ses i relasjon til landsdekkende og regionale fagorganisasjoners arbeid for å fremme kunstneres arbeidsvilkår.

Gisle Harrs miniatyratelier utstilt i inngangspartiet til Operaen.

Marius Engh laget sitt drømmeatelier som en marsipankake, nemlig Folkeobservatoriet på Holmenkollen.

Nye pilarer 2014-2015

«Oslo Open er en av de eneste plattformene som gir kunstnere i Oslo muligheten til å bli sett utenfor de etablerte institusjonene, og gir publikum en større forståelse av hva kunst er. Mange tør ikke gå på galleri, eller vet ikke at det lille hullet i veggen på taket der er et kunstnerstyrt visningssted»

- Tanja Sæter

Dette var mye av grunnlaget for at Sæter i 2014 etablerte BOO! Barnas Oslo Open – for å gi barn en grunnleggende forståelse av hva et atelier var, hva en kunstner faktisk jobbet med og i tillegg kunne gi kunstnere lønn for prosjektene sine.

Boo!workshop: Fabeldyrfabuleringer i regi av Barnas Skulpturverksted, Trafo Kunstnerhus. Barnas Skulpturverksted, 2015
FOTO: STIAN EVENSEN

Barnas Oslo Open BOO! var ett av to store satsningsområder under den syvende utgaven av Oslo Open som kunne skilte med så mange som 420 påmeldte kunstnere. Det andre satsingsområdet var et internasjonalt

Folkeobservatoriet på Holmenkollen. Et kommunalt subsidiert atelierhus.

besøksprogram der kuratorer, skribenter og gallerister fra hele verden ble invitert for å besøke utvalgte kunstnere på sine atelierer. Tanken her var å gi noe tilbake til kunstnerne i form av potensielle samarbeid og utstillingsmuligheter. Med dette kom Utenriksdepartementet inn som en støttespiller i Oslo Open.

Publikum på vei til atelierbesøk under Oslo Open 2015.
FOTO: STIAN EVENSEN

Året 2015 var det duket for Oslo Opens åttende utgave med 350 påmeldt kunstnere. Dette var Tanja Sæters fjerde og siste gjennomføring som prosjektleder og hun etablerte enda noen nye tiltak for at Oslo Open skulle forbedre seg, ta enda bedre vare på de påmeldte kunstnere og løfte arbeidet med publikumsutvikling enda et hakk. Dette året ble det arrangert speed-dating mellom kunstnere og kuratorer hvor 30 juryutvalgte kunstnere fikk presentert seg for 15 kuratorer. Andre tiltak var Oslo Opens venner – et minisponsorprogram hvor publikum kunne melde seg som sponsorer for å støtte Oslo Open.

«I 2015 initierte jeg «Kunst og Arkitekturen», som rettet seg mot arkitekter og interiørarkitekter. Programmet inneholdt en egen guidet tur som jeg inviterte Lars Elton til å gjøre, sammen med et foredrag på DogA. Det var for å få arkitekter og interiørarkitekter til å kjøpe mer kunst og især interiørarkitektene. De kjøper jo utrolige mengder med kunst men det er vanskelig å nå ut til dem.»

- Tanja Sæter

Dette resulterte i Arkitektprogrammet hvor hensikten var å øke kunnskapsnivået hos premissgiveren for innkjøp av kunst. «Alle som har bladd i interiørblader vil ha lagt merke til at abstrakt kunst har en fremtredende plass i tidens interiører. Men kvaliteten er blandet. Det viser at interesse og kunnskap om god kunst er en variabel egenskap hos dem som velger.» skriver Lars Elton innledningsvis. I arkitektprogrammet ble det viktig å synliggjøre kunstneren for å lettere vite hvor man skulle henvende seg i jakten på god kunst.

I tråd med Tanja Sæter fagpolitiske engasjement ble det også relevant at Oslo Open bidro til å løfte opp de ulike sakene som stod på agendaen i et fagpolitisk kunstmiljø. 2015 var et år preget av spørsmål rundt sensur og kunstnerisk ytringsfrihet. Katalogen for 2015 tok for seg flere eksempler på norske kunstnere som var rammet av sensur i en lengre tekst skrevet av billedkunstner Elizabeth Schei.

Konsolidering og profesjonalisering 2016-2020

Marianne Zamecznik overtok prosjektlederrollen i 2016 og ledet dermed den niende gjennomføringen av Oslo Open. Marthe Elise Stramrud tok med seg sin ekspertise som prosjektkoordinator fra fjorårets gjennomføring og bistod Marianne i arbeidet. Tanja Sæter hadde klart å sette Oslo Open inn i et kvalitetssikkert og stabilt spor, og gav Zamecznik en god mal for videre gjennomføring. For Zamecznik ble kunstneres arbeidsvilkår et viktig element å bygge videre på, gjennom yrkesfremmende tiltak som kuratorbesøk.

Bilde fra guidet tur med Lars Elton gjennom programmet Kunst og Arkitekturen, 2015. Første stopp hos kunstner Jeanette Christensen.

FOTO: STIAN EVENSEN

2017 var året der byen for første gang ble delt i to langs Akerselva mellom Oslo øst og vest, etter ønske fra Oslo Opens kunstnere. Zamecznik, som tok kunstneres arbeidsvilkår på alvor, innså at dette var en viktig avgjørelse ettersom kunstnere ofte er hverandres arbeidsgivere. Derfor ønsket hun å tilrettelegge for at kunstnerne også kunne få muligheten til å besøke hverandre. Det ble også viktig for å verne om kunstneres arbeidskraft. Billedkunstner Trond Hugo Haugen kom dette året inn som ny styreleder og har sammen med Zamecznik jobbet for å løfte frem kunstneren og dens daglige

arbeidssted, samtidig som de har gjort Oslo Open til en selvstendig stemme på kunstfeltet.

Året er 2020 og Oslo Open har blitt til et sikkert vårtegn for Oslo by, og de åpne atelierdørene har rukket å bli et kjent men samtidig upretensiøst format, også for Oslofolket.

Oslo Open jobber videre med å senke terskelen inn i atelieret slik at flere kan finne veien inn i kunsten. Oslo Open handler om disse verdiene og vil fortsette å gjøre det i fremtiden.

Lars Kristian Stramrud og Marianne Zamecznik med plakater på Oslo Rådhus i forbindelse med Turist i egen by i 2016.

FOTO: SARA ZAMECZNIK

1.

2.

1. Oslo Opens første plakat fra 2000. Designet av Pineapple Publishing AS / Ulf Verner Carlsson

2. Katalogen fra Oslo Open 2007, designet av Viktig og Markus Heibø. Katalogen ble skrevet på fire forskjellige språk for å demokratisere Oslo Open.

3. Markus Heibø designet katalogen for 2009.

4. Plakater og kataloger for 2015 designet av Non-Format med atelierskoene til Marthe Elise Stramrud, Carl Nesjar, Ketil Nergaard og Tori Wrånes som motiv.

4.

3.

5.

7.

6.

8.

5. Plakaten for Oslo Open 2011 ble designet av Studio 3, studenter ved Westerdals Høyskole som det het i 2011.

6. Plakat og katalog for Oslo Open 2014 designet av Bendik Kaltenborn.

7. Katalog og plakat Oslo Open 2016 designet av Sunniva Krogseth.

8. Plakat Oslo Open 2018 designet av Marianne Nygård